

Вісник ХНАУ

2014,
№ 7

Серія “Економічні науки”

Редакційна колегія

О.В. Олійник, д-р екон. наук, професор

О.І. Гуторов, д-р екон. наук, професор

Л.М. Анічин, д-р екон. наук, професор

Л.О. Антоненко, д-р екон. наук, професор

Л.І. Михайлова, д-р екон. наук, професор

Т.І. Олійник, д-р екон. наук, професор

О.В. Ульяновська, д-р екон. наук,
чл.-кор. НААН України, професор

І.В. Кошкарда, д-р екон. наук, доцент

О.М. Супрун, д-р екон. наук, доцент

Д.В. Шиян, д-р екон. наук, доцент

Г.П. Пасемко, д-р держ. упр., доцент

В.К. Горкавий, канд. екон. наук, професор

М.Ф. Огійчук, канд. екон. наук, професор

В.Й. Шиян, канд. екон. наук, професор

О.В. Князь, канд. екон. наук, доцент

Л.О. Ломовських, канд. екон. наук, доцент

І.М. Сафронська, канд. екон. наук, доцент

Р.М. Шелудько, канд. екон. наук, доцент

М.С. Пономарьова, канд. екон. наук, доцент

Видається з 2010 р.

(матеріали друкуються мовами
оригіналів – українською,
російською та англійською)

головний редактор

*заступник головного
редактора*

*відповідальний
секретар*

2014. – № 7

Видання фахове

Збірник наукових праць
Харківського національного
аграрного університету

Вісник ХНАУ

Серія “Економічні науки”

*Збірник заснований у 1997 р.
З 1997-2009 р. виходив із серією
«Економіка АПК та
природокористування»*

*Збірник належить до переліку
наукових видань, в яких можуть
публікуватися основні
результати дисертаційних робіт
з економічних наук
(Бюлетень ВАК України. – 2009. – № 11)*

*Друкуються за рішенням вченої ради
Харківського національного
аграрного університету
ім. В.В. Докучаєва
(протокол № 6 від 10.07.2014 р.)*

Засновник –
Харківський національний
аграрний університет
ім. В.В. Докучаєва

Науковий редактор номера
О.В. Олійник

Повнотекстові електронні версії статей
розміщено на сайтах
Національної бібліотеки України
ім. В.І.Вернадського: www.nbuv.gov.ua
та Державної наукової
сільськогосподарської бібліотеки НААН
України: www.dnsgb.com.ua

Комп'ютерна верстка
та художнє оформлення
О.М. Сенічкіна

Статті друкуються
за редакцією авторів

*Погляди редколегії не завжди
збігаються з позицією авторів*

Адреса редакційно-видавничого відділу:
62483, Харків, п/в “Комуніст – 1”, ХНАУ
Тел. 0 (572) 99-72-70
Факс: 0 (572) 93-60-67
E-mail: econauki@mail.ru

Свідцтво про державну реєстрацію
КВ № 15455-4027Р від 05.06.2009 р.

Підписано до друку 10.07.2014 р.
Формат 60x84/16.

Гарнітура Times New Roman
Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 2,0. Обл.-вид. арк. 23,2.
Тираж 300. Замовлення .

Дільниця оперативного друку ХНАУ

М.Ю. Журавель, Т.В. Полозова, кандидати екон. наук
О.В. Стороженко, канд. техн. наук
Харківський національний університет радіоелектроніки

КЛЮЧОВІ ЗАДАЧІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Підвищення рівня конкуренції, непередбачуваність багатьох факторів зовнішнього середовища, ризиковий характер підприємницької діяльності значно актуалізували проблему виживання підприємства в сучасних умовах господарювання. За цих умов діяльність багатьох українських підприємств супроводжується послабленням фінансово-господарських зв'язків, погіршенням фінансового становища, банкрутствами тощо. Отже, важливого значення набуває забезпечення безпечного функціонування та розвитку вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Погляди вчених щодо виділення тих чи інших функціональних складових економічної безпеки підприємства різняться. Загальноприйнятим вважається виділення наступних функціональних складових економічної безпеки підприємства: фінансової, інтелектуально-кадрової, техніко-технологічної, політико-правової, інформаційної, екологічної та силової [1-3]. Автори наукових праць [4-5] до зазначених складових економічної безпеки додають також ринкову, що характеризує захищеність від неефективно обраної моделі поведінки на ринку, помилок у товарній, збутовій політиці, політиці ціноутворення, виготовлення неконкурентоспроможної продукції. Інші дослідники [6-7] окремо виділяють інтерфейсну складову, що характеризує надійність взаємодії з економічними контрагентами. Автори наукової праці [8], розглядаючи економічну безпеку підприємства як його здатність до ефективного функціонування протягом тривалого часу, пропонують виділяти поточну, тактичну та стратегічну економічну безпеку. В рамках поточної безпеки автори оцінюють фінансово-економічний стан підприємства, в рамках тактичної безпеки виділяють комерційну, інтелектуально-кадрову та виробничо-технічну складові, в рамках стратегічної безпеки розглядають ринкову, соціальну, інноваційно-технологічну, сировинну, енергетичну та екологічну складові.

В сучасних умовах вище керівництво підприємств для забезпечення ефективного функціонування має розуміти ключові задачі економічної

безпеки, які повинні бути сформовані за кожною функціональною складовою економічної безпеки підприємства окремо.

Формулювання цілей статті. Отже, на сьогоднішній день не сформовано єдиного підходу щодо виділення тих чи інших функціональних складових економічної безпеки підприємства та потребують подальшого вдосконалення задачі економічної безпеки підприємства. Метою статті є формування ключових задач економічної безпеки підприємства за кожною функціональною складовою.

Виклад основного матеріалу досліджень. Ґрунтуючись на підході, викладеному в роботі [8], було вдосконалено декомпозицію економічної безпеки підприємства, відповідно до якої на поточному рівні пропонується виділяти фінансову, морально-психологічну, силову та інформаційну безпеку, на тактичному рівні – виробничо-технічну, кадрову, комерційну та правову безпеку, на стратегічному рівні – інноваційно-технологічну, інтелектуальну, ринкову, екологічну та безпеку репутації.

Поточна економічна безпека передбачає відсутність загроз, здатних призвести до банкрутства підприємства в поточному періоді. Дотримання необхідного рівня поточної безпеки є обов'язковою умовою функціонування підприємства [8].

Фінансова безпека характеризує такий стан підприємства, що забезпечує захищеність фінансових інтересів підприємства, фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність.

Задачі по забезпеченню фінансової безпеки підприємства:

- проведення безперервного моніторингу фінансового стану підприємства (з метою раннього виявлення симптомів фінансової кризи);
- розробка системи профілактичних заходів щодо запобігання фінансової кризи;
- оцінка та аналіз економічного потенціалу підприємства (з метою визначення можливостей підприємства протистояти фінансовій кризі);
- розробка механізмів фінансової стабілізації підприємства;
- розробка програми виводу підприємства з фінансової кризи;
- розробка заходів щодо усунення негативних наслідків фінансової кризи тощо.

До ключових задач по забезпеченню морально-психологічної безпеки слід віднести наступні:

а) моніторинг морально-психологічного стану провідних фахівців та вищого керівництва;

б) створення та підтримання сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі;

в) адаптація персоналу до усіх видів нововведень (організаційних, технічних, технологічних та інших).

Силова безпека характеризує захищеність інтересів підприємства і його працівників від фізичних і моральних негативних впливів. Ця складова економічної безпеки включає:

а) забезпечення фізичної та моральної безпеки співробітників та керівників підприємства;

б) забезпечення захисту майна підприємства від негативних впливів, які можуть призвести до втрати цього майна або зниження його вартості;

в) забезпечення силових аспектів інформаційної безпеки підприємства;

г) навчання персоналу розпізнавати небезпеки і вживати заходів самозахисту;

д) розробка заходів щодо запобігання шахрайству, крадіжкам тощо;

є) організація пропускового режиму тощо.

Інформаційна безпека відображає захищеність інформаційного середовища та ефективність інформаційного забезпечення процесу управління на підприємстві. Ключовими задачами щодо забезпечення інформаційної безпеки мають бути [9]:

а) забезпечення програмно-технічного захисту від несанкціонованого доступу до закритої інформації;

б) забезпечення захисту від промислового шпигунства;

в) забезпечення безпеки підтримки зв'язків з контрагентами;

г) організація збору, оцінки, обробки, систематизації та аналізу інформації, необхідної для забезпечення ефективного процесу управління підприємством;

д) підвищення рівня корпоративної культури на підприємстві тощо.

Тактична економічна безпека відображає здатність підприємства до відтворювання у процесі реалізації ним господарської діяльності, що досягається при певному рівні ефективності використання ресурсів підприємства. Ця складова економічної безпеки характеризує ефективність організації виробничо-господарської й комерційної діяльності підприємства, раціональність використання його економічного потенціалу [8].

Підприємство може певний час функціонувати при низькому рівні тактичної безпеки. Однак, недостатня ефективність виробничого процесу, високі комерційні ризики, низький рівень правового забезпечення обов'язково призведуть до втрати платоспроможності підприємства.

Виробничо-технічна безпека відображає ефективність використання основних і оборотних засобів підприємства у процесі здійснення ним

виробничо-господарської діяльності. Ключовими задачами по забезпеченню виробничо-технічної безпеки мають бути:

- а) проведення продуктивної політики ресурсозбереження;
- б) забезпечення стійкості збутової діяльності;
- в) забезпечення максимального завантаження виробничих потужностей;
- г) дотримання належного рівня якості продукції тощо.

Кадрова безпека характеризує ефективність використання виробничо-промислового персоналу підприємства. Підвищення ефективності роботи персоналу – головна задача по забезпеченню кадрової безпеки. Персонал є однією з найважливіших складових будь-якої виробничо-господарської системи, а отже і потребує особливої уваги. Плануванням та управлінням людськими ресурсами мають займатись відповідні кадрові служби підприємства.

Задачі кадрової безпеки підприємства:

- а) стимулювання у співробітників зацікавленості в забезпеченні економічної безпеки;
- б) проведення продуктивної політики у сфері заробітної плати;
- в) ретельна перевірка кандидатів на заміщення вакантних посад тощо.

Комерційна безпека відображає ефективність маркетингової та постачальної тактики підприємства, надійність взаємодії з економічними контрагентами. Рівень безпеки за цією складовою залежить від ступеня ризику діяльності підприємства, що пов'язаний із реалізацією готової продукції (взаємодія з торговельними і збутовими посередниками, споживачами), закупівлею сировини й матеріалів (взаємодія з постачальниками) та іншим.

До ключових задач по забезпеченню комерційної безпеки варто віднести наступні:

- а) проведення продуктивної політики ресурсного забезпечення;
- б) підвищення рівня лояльності клієнтів;
- в) забезпечення надійності взаємодії з економічними контрагентами;
- г) забезпечення своєчасності виконання зобов'язань за всіма контрактами.

Правова безпека характеризує правову захищеність інтересів підприємства і його співробітників. Ключовими задачами по забезпеченню економічної безпеки є такі:

- а) контроль за виконанням діючого законодавства, (контроль порушень норм патентного права та інше);
- б) систематичне відстеження змін у діючому законодавстві;

- в) юридичне пророблення договірної документації;
- г) правове навчання персоналу;
- д) прогнозування тенденцій розвитку економіко-політичного процесу;
- є) всебічне правове забезпечення всіх функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Стратегічна економічна безпека характеризує рівень економічного потенціалу підприємства, який обумовлює здатність його до подальшого успішного функціонування. Стратегічна безпека характеризує наявність і якість ресурсів у розпорядженні підприємства (використання новітніх технологій і техніки у виробництві, можливість доступу до основних сировинних й енергетичних ресурсів, наявність інтелектуальних ресурсів тощо) [8].

Інноваційно-технологічна безпека характеризує ступінь відповідності рівня технологічного розвитку підприємства науково-технологічному розвитку галузі, народного господарства або світової економіки [8].

До задач по забезпеченню інноваційно-технологічної безпеки слід віднести:

- а) безперервний пошук внутрішніх резервів поліпшення використовуваних технологій;
- б) систематичний аналіз застосовуваних на підприємстві технологій на предмет відповідності сучасним світовим аналогам;
- в) прогнозування тенденцій розвитку науково-технологічного процесу;
- г) проведення НДДКР за напрямками: ресурсозбереження; розробка принципово нової продукції; вдосконалення продукції, що виготовляється; розробка нових та вдосконалення існуючих технологій виробництва та інше;
- д) контроль технологічної дисципліни;
- ж) одержання патентів, ліцензій та квот на використання природних ресурсів, прав на користування землею та інше.

Інтелектуальна безпека характеризує ефективність використання інтелектуального потенціалу підприємства, який визначається кваліфікацією співробітників, наявністю умов праці, що сприяють підвищенню професійних здібностей персоналу. До ключових задач по забезпеченню інтелектуальної безпеки варто віднести наступні:

- а) підтримання достатнього освітнього рівня працівників;
- б) адаптація персоналу до усіх видів нововведень;
- в) стимулювання винахідницької та раціоналізаторської активності;

г) створення сприятливих умов для утримання провідних фахівців тощо.

Ринкова безпека відображає конкурентоспроможність підприємства на галузевому ринку, відповідність його маркетингової стратегії основним ринковим тенденціям, можливості й перспективи реалізації продукції підприємством [8]. Стан ринкової безпеки свідчить про те, наскільки науково-дослідна робота, виробнича, збутова діяльність відповідають запитам ринку і конкретним потребам споживачів.

Екологічна безпека характеризує здатність підприємства здійснювати виробничо-господарську діяльність відповідно до національних та світових екологічних норм. Відповідні підрозділи підприємства мають забезпечувати безперервний контроль за дотриманням національних та міжнародних норм мінімально допустимого вмісту шкідливих речовин, що потрапляють у навколишнє середовище, та контроль за дотриманням екологічних параметрів продукції, що виготовляється на підприємстві [9].

Репутація підприємства в сучасних умовах господарювання набуває все більшого значення. Так будь-яке падіння рівня репутації підприємства, яке може відбутись в результаті певних дій конкурентів або за будь-яких інших обставин, обов'язково відіб'ється на лояльності клієнтів, в результаті чого підприємство втратить їх певну кількість, що врешті-решт відобразиться на фінансових показниках підприємства і призведе до втрати їм стратегічної безпеки. У зв'язку з цим актуальним стає виділення безпеки репутації як окремої складової стратегічної економічної безпеки підприємства.

Ключовими задачами по забезпеченню безпеки репутації є:

- а) захист репутації провідних фахівців та вищого керівництва;
- б) створення та підтримання належного рівня іміджу підприємства;
- в) забезпечення умов для створення сприятливої репутації продукції, що виготовляється підприємством.

Висновки. Розуміння ключових задач економічної безпеки підприємства вищим керівництвом в сучасних умовах є обов'язковою умовою забезпечення ефективного функціонування підприємства. Аналіз кожної з запропонованих функціональних складових дозволить виявити загрози економічній безпеці підприємства і розробити загальні рекомендації щодо формування комплексу заходів по їх нейтралізації. Для більш комплексного аналізу загроз необхідно проводити діагностику стану безпеки за кожною запропонованою складовою, а за її результатами розробляти комплекс заходів щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

Бібліографічний список: 1. Экономика предприятия [Текст]: учебник / под общ. ред. д-ра экон. наук, проф. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЭУ, 2010. – 608 с. 2. Экономическая и национальная безопасность [Текст] / под ред. Е.А. Олейникова. – М.: Издательство «Экзамен», 2009. – 768 с. 3. Шкарлет С. Теоретичні основи формування економічної безпеки підприємств [Текст] / С. Шкарлет // Сіверян. літопис. – 2007. – №4. – С. 161-171. 4. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур [Текст]: монографія / Н.Й. Реверчук. – Львів: ЛБІ НБУ, 2009. – 195 с. 5. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика застосування [Текст]: монографія / І.В. Кривов'язюк. – Луцьк: «Надстир'я», 2007. – 260 с. 6. Экономика предприятия [Текст]: учеб. пособие / под общ. ред. д.э.н., проф. Л.Г. Мельника. – Сумы: ЛТД «Университетская книга», 2012. – 632 с. 7. Білоконенко Г.В. Економічна діагностика [Текст]: конспект лекцій для студентів спеціальності 8.050107 усіх форм навчання / Г.В. Білоконенко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 136 с. 8. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства [Текст] / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 88-97. 9. Полозова Т.В. Організаційне забезпечення складових економічної безпеки підприємства [Текст] / Т.В. Полозова, М.Ю. Журавель // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. – Вип. 257: В 7 т. – Т. III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 613-619.

Журавель М.Ю., Полозова Т.В., Стороженко А.В. Ключевые задачи экономической безопасности предприятия. Рассмотрены функциональные составляющие экономической безопасности предприятия. Предложены ключевые задачи экономической безопасности предприятия.

Zhuravel M., Polozova T., Storozhenko O. The main milestones of enterprise economic security. The functional components of economic security are considered. The main milestones of enterprise economic security are proposed.